

ET IN ARCADIA EGO – EUGEN VON KAHLER

Cheb, Galerie výtvarného umění, 13. 7. – 17. 9.

Jsme sice už 16 let rovnocennou součástí evropského kulturního prostoru, ale v projektech galerií se to moc neodráží. O skutečně odborné kooperaci se zahraničními institucemi lze většinou mluvit jen s velkými rezervami. Spíš se setkáváme s výstavami, které jsou buď převzaté a splňují především formální požadavky tzv. mezinárodní kulturní výměny, nebo jsou uspořádány v dikci zahraničních kurátorů, jejichž odborná způsobilost bývá někdy problematická. A argumentace české strany začíná být už stereotypní: na náročnější projekty nejsou peníze, lepší je něco než nic. Opak by ale mnohdy byl pravdou, protože české veřejnosti se tak dostávají značně zkratkovité a někdy dokonce i zavádějící informace. V současné době to platí zejména o Beuysových multiplech v Galerii Kampa a o výstavě Co bych byl bez tebe – Německé umění posledních 40 let v Galerii hlavního města Prahy. Že státní hranice nemusí koncepční práci českých

kurátorů limitovat, že finance jistě vždy obtížně získávané lze využívat konstruktivněji a že kvalitní odborná a manažerská práce je možná i bez řady asistentů a pomocných sil, jimiž oplývají velké instituce, dokazuje v Chebu retrospektiva Eugena von Kahlera (1882 – 1911).

Chebská galerie výstavu uspořádala v rámci Festivalu Mitte Europa-Uprostřed Evropy za podpory Česko-německého fondu budoucnosti, který mimochodem na ni přispěl částkou o více než polovinu menší než na jmenovanou výstavu v GHMP. Židovské muzeum v Praze ji na základě zápůjček několika Kahlerových děl zařadilo do svého výročního cyklu Rok s židovskou kulturou, je ale škoda, že se tak nestalo doslova, tedy formou pražské reprízy. Jde totiž o výstavu, která je mimořádná hned z několika důvodů. Zásahu na tom má ředitel chebské galerie Jiří Vykoukal, hlavní kurátor a organizátor výstavy. Zvolil Kahlerovo dílo za další téma dlouhodobého výstav-

ního projektu zkoumajícího tvorbu německých a židovských umělců žijících do 2. světové války v Čechách a k přípravě výstavy vyzval Merete Cobarg, ředitelku Kunstsammlung v Neubrandenburgu. Cobarg totiž Kahlera monograficky zpracovala ve své dizertační práci, kterou obhájila v roce 1989 na univerzitě v Karlsruhe. Práce je z faktografického hlediska precizní a mimo jiné obsahuje soupis Kahlerova díla v institucionálních i soukromých sbírkách v Německu, Rakousku a USA, kde se dnes nacházejí především. Vykoukal se také zapojil do odborného průzkumu, a to jednak českého terénu, kde objevil několik neznámých autorových obrazů, jednak pro výstavu zhodnotil velkou kahlerovskou sbírku Moratova institutu ve Freiburgu, krátkodobě zveřejněnou v roce 1971. Institut se posléze stal největším zapůjčitelem výstavy. Vykoukalovi se tak podařilo reprezentativním způsobem představit malíře, o jehož životě jsme dosud paradoxně věděli více než o jeho tvorbě.

Zapomenutého Kahlera po desetiletí provázela pouze „dobrá vizitka“ kusých slovníkových údajů o jeho kontaktu s Kandinským v souvislosti s druhou výstavou Neue Künstlervereinigung München v roce 1910 a také se skutečností, že Vasilij Kandinskij posléze předčasně zemřelého pražského malíře ocenil začleněním několika jeho děl do první výstavy skupiny Der blaue Reiter a obdivným nekrologem v jejím almanachu. Po více než 60 letech, v roce 1994, na Kahlerovo dílo upozornila výstava Mezery v historii, pořádaná Galerií hlavního města Prahy (reprízy v rakouském Eistenstadtu a německém Regensburgu), a 2 roky poté podobně zaměřená

výstava v Galerii výtvarného umění v Ostravě, připravená Vilémem Jůzou. V roce 1999 Kahlera připomněl Lenbachhaus v Mnichově rekonstruktivně uspořádanou výstavou Der Blaue Reiter und das Neue Bild / Von der Neuen Künstlervereinigung München zum Blauen Reiter 1909 – 1912 (viz At. č. 10/95). V jejím katalogu mu byl věnován samostatný text, který napsala Merete Cobarg, čímž poprvé, a do chebské výstavy také naposled, zúročila svou dizertaci. Mne osobně Kahler poprvé zaujal v době, kdy jsem koncipovala výstavu Mezery v historii. Po zhlédnutí expozice v Lenbachhausu, kdy jsem se kontaktovala s Cobarg a měla možnost prostudovat její dizertaci, jsem začala pátrat po českých osudech Kahlerovy rodiny. Archivní průzkum ukázal, že byly značně pohnuté a navíc symptomatické pro české Židy, regulérně se hlásící po vzniku Československa k německé národnosti. Všechny indicie odhalené těmito aktivitami naznačovaly, že Kahler byl zajímavá osobnost a talentovaný malíř. Chebská výstava to v plné míře potvrzuje.

První, co návštěvníka výstavy překvapí, je rozsáhlost výtvarné produkce umělce, který měl možnost tvořit pouze 10 let, z nichž navíc značnou část trávil v tuberkulózních sanatoriích. A to tu nejsou z finančních důvodů prezentovány americké sbírky, pocházející především ze souboru, s nímž se ještě před mnichovským diktátem podařilo emigrovat do USA Eugenu bratranci Erichu Kahlerovi, profesoru literatury na univerzitě v Princetonu. Další prvoplánovou charakteristikou Kahlerovy tvorby, které si nelze nepovšimnout, jsou formální a někdy i obsahové odkazy na často velmi rozdílné osobnosti dějin umění, Poussinem či Goyou počínaje a Goghem, Gauguinem, Matissem a zejména jeho vrstevníky z okruhu raného německého expresionismu konče. Jejich identifikace ale rozhodně není cestou k uchopení originálních kvalit Kahlerova díla, jak se o to až příliš usilovně pokouší

Cobarg v úvodním textu katalogu. Jsou spíš důsledkem Kahlerova živého průzkumu možností sebevyjádření, jaké nabízí umění, a to nejen výtvarné, ale stejně tak i literatura a také ovšem filozofie, o něž se zajímal se stejnou intenzitou. Podobný smysl mělo i Kahlerovo neustálé cestování po Evropě a severní Africe včetně častých návratů domů, zejména na zámeček ve Svinařích u Karlštejna, který byl letním rodinným sídlem. Vedlo ho k hlubšímu poznání různých kultur a náboženství, k odhalování kořenů své židovské identity. Ať už budeme Kahlerovo dílo interpretovat z jakéhokoli hlediska, zjistíme, že je přes stylová tékání osobité a především až intimně osobní, že se vyznačuje silnou emocionalitou, vedenou traumatem z propasti mezi snem o harmonickém světě a frustrující realitou nemocného člověka. Cestu k jeho pochopení navrhl Jiří Vykoukal, když dal výstavě název Et in Arcadia ego, v překladu Také já jsem byl v Arkádii. Přivedla ho k němu slavná studie Erwina Panofského o stejnojmenných obrazech Guercina a zejména Nicolase Poussina z první třetiny 17. století, inspirovaných Vergiliovou 5. pastýřskou básní. Panofsky se v ní mimo jiné zabývá přítomností smrti v mýtu o harmonické Arkádii. Právě tento zdánlivý paradox Vykoukal v předmluvě katalogu zdůraznil. Můžeme konstatovat, že dílo Eugena von Kahlera je znovu objeveno a čeká na další odborná vyhodnocení.

K výstavě vyšel kvalitní katalog, který má 100 barevných reprodukcí a kromě úvodních textů Jiřího Vykoukala, Ivany Thomaschke, ředitelky Festivalu Uprostřed Evropy a Merete Cobarg je v něm poprvé publikována studie Emila Utitze o Kahlerovi z roku 1918 a přetištěna kahlerovská úvaha od Johannese Urzidila z roku 1935, převzatá z časopisu Forum.

Hana Rousová

Eugen von Kahler, Turecký hřbitov (Orientální hřbitov), 1909-10, olej, plátno, 40,5 x 50,5 cm. Majetek GVU, Ostrava (2x). Foto GVU, Cheb (2x)

